
УКРАЇНСЬКІ
ПОГЛЯДИ

OPINIE
UKRAIŃSKIE



Wydawnictwo LDP "N" Lublin

Квартальні огляд січень-березень 1990р.

Przegląd kwartalny styczeń - marzec 1990 r.

2

Погляди українців

Квартальний огляд ч. 1 - Січень-березень 1990 р.

Що ж далі?

(Одесь Даницький, "Перспективи України (Короткі підсумки 1989 року), *Новий шлях*, 27.1)

"Хотілося б, щоб у 1990-ому р. РУХ міг залучити до своїх лав нові сотні тисяч, а може й мільйони членів. Тих 300-500 тисяч, які він має на сьогодні, замало, щоб визначити ситуацію в Україні."

"Не зовсім вдалий 89-ий р. для УГС. Вдалося зайняти у певній мірі стратегічні позиції в НРУ – головним чином у середній ланці – і це дуже важливе. Але поза тим не було ані значного росту чисельности, ані наступного щабля у розвитку структури організації, її програмових засад, що виглядають недостатньо актуальними на сьогоднішню ситуацію."

"Важливим підсумком року, який демократи можуть зарахувати до свого активу, є поразка влади у намаганнях створити до кшталт 'інтерфронтів' у балтійських республіках. Ймовірно, такі спроби закриваються у 1990 р. І це слід врахувати, зважаючи на різні 'народні рухи' Донеччини, Луганщини, Харкова, 'спілки трудящих за перебудову', що починають з'являтися на противагу НРУ."

1989-ий р. завалив нас незалежною пресою: 'Голос відродження' УГС, інформаційні бюлетені НРУ, 'Наша віра' УАЩ, всілякі 'Голоси', 'Дзвони', 'Меморіали', десятки регіональних видань. Хотілося б тільки бачити все це на вищому інтелектуальному та й суто журналістичному рівні."

"У 1989 р. усунуто довголітнього сатрапа України В.Щербицького. (...) Ця зміна форми, але не змісту усунула дуже зручний об'єкт для критики, фігуру, яка обурювала мало не весь народ, збуджувала загальне незадоволення, і тим зняла один із важливих мобілізуючих факторів. Тому під певним оглядом за втратою В.Щербицького можна пожалкувати."

"В Україні, як і в ССРСР загалом, за майже 5 років 'перебудови' згаяно час. Поряд з відродженням до активного політичного життя – стомленість і розчарованість мас. Мітинг' чи пікетування, незалежний часопис вже нікого не дивує і не хвилює. Потрібні нові форми."

"Вибори до рад, а потім з'їзд УГС, радикального ядра опозиційних сил, відберуть на початку року кілька місяців, але вже від квітня потрібен новий витік, новий принциповий крок уперед".

На крок попереду влади

(Одесь Даницький, "Стратегія тиску?", Пресова Служба України, *Українські вісті*, 4.ІІІ)

"Щоб виграти в політичній грі, треба розраховувати кожний крок, чого, на жаль, лідери опозиції в Україні (...) не вміють робити. Майже рік велася боротьба за надання українській мові статусу державної. Статус вона отримала, але не підкріплений заходами для його реалізації. Мовна ситуація в Україні практично не змінилася, а боротися нема за що – відповідний державний закон є."

"Щоб не втратити ініціативи, опозиція повинна завжди бути на один крок попереду влади. Не забігати наперед, щоб не втратити зв'язку з масою, на яку треба міцно спиратися, а тримати точно вираховану відстань, оптимальну для кожного моменту розвитку подій. Необхідні постійні ножиці рівня сподівань

маси і готовости влади задоволити їх. І доки такі ножиці будуть досить широко розкриті, опозиція може неухижно просуватися вперед."

Боязкі поводитарі

(Мирослав Лабунька, "Криза проводу – у критичний час", *Свобода*, 7.III)

"Майже всі автори, що писали досі про Визвольні Змагання після першої світової війни, стверджували, що український народ не був готовий тоді на події, що розвинулись. (...) І тепер, сьогодні ми чуємо знову точно те саме, а саме, що: народ не приготований на зміни; народ несвідомий; народ неготовий на те, щоб домагатись самостійности; народ неготовий на боротьбу за неї.

Чи дійсно так? Ні! Це неправда. Народ готовий! Чи можливо, щоб після стількох жертв, принесених свідомо в боротьбі за самостійність і соборність в часі Визвольних Змагань; щоб після таких терпінь під чужими займанщинами між двома світовими війнами, що їх нарід зазнав; щоб після повстанчої і підпільної боротьби проти двох окупантів під час другої світової війни, як і ще довго після її закінчення; щоб після того, коли цей нарід видав із себе найкращих дочок і синів – членів руху спротиву; щоб після того, як сорок років ворогові не вдалось знищити Української Католицької Катакомбної Церкви, що її цей народ коштом великих жертв підтримував, зберіг та віру її поширив; чи це можливо, спитаємо, щоб той наш український нарід – після цього всього – не був готовий на змагання, а то й чинну боротьбу за свої природні права? Ні, нарід готовий! Але провід неготовий. Ні на батьківщині, ні тут, у діаспорі. Він не був готовий і в 1917 році.

Можливо, що народ дещо присталий і змучений важкими умовами життя; може частинно і зневірений, бо не бачить дійсно правдивих, з Божою Іскрою провідників, і тому не вповні довіряє проводові. Можливо, що народ отягається від більш активних дій і тому, що ніхто не вказав йому ясного шляху, по якому ступати до мети. Але він готовий, тільки щоб було кому повести.

І коли у випадку наших попередників, особливо їхніх провідників, ми, наша генерація, можемо той тодішній провід (мається на увазі в першу чергу часи Визвольних Змагань 1917-1920 рр.) бодай частинно виправдати і простити їм певні прогріхи, що їх вони в свій час поповнили, то я непевний, що з такою самою дозою виrozumіння і всепрощення будуть судити наших, сучасних нам провідників і нас усіх враз з ними наші нащадки, якщо ми прогавимо сьогоднішню унікальну нагоду, що благословенну хвилину, що приходить раз на десятиліття, а то й століття і скоро проминає, і не досягнемо того, чого не досягли бодай частинно нашим попередникам – волі!

Усі ми відчуваємо, що існує криза проводу, себто криза провідного активу, що запалив би іскру в народі".

Маси не доросли чи провідники?

(Анатоль Юриняк, "Лист до редакції", *Українські вісті*, 18.III)

"Прихильники поміркованости нібито не дураються самостійности десь, колись, у кінцевому висліді, коли 'доростуть маси'.

Виглядає, що на тій позиції стоїть більшість вістянських дописувачів, які особливо наполягають на 'недостатню свідомість мас'. А це ж величезне непорозуміння, бо виборюють самостійність і будують державність не маси, а інтелігенція. А щодо зрозумілости, сприйнятливости політичних гасел, то гасло самостійности вдсятеро зрозуміліше селянам та робітникам, ніж гасло

федерації та конфедерації. Автор цих рядків мав нагоду устійнити це ще в роках Визвольних Змагань 1917-1920 рр.

Хочеться закінчити ядерною фразою, почутою в балачках 'під церквою': 'Хфедерація? Та це ж всесоюзний колгосп? Чи ж Україна його не наїлася?'

Провідники ще далі з ленінської школи

(П.Синевід, "Чи повертаємося до передвоєнної Європи?", *Батьківщина*, січень-лютий)

"На Україні (...) при владі є комуністи ленінської школи. Дисиденти з України, політичні діячі, як Яворівський, декларують себе комуністами, соціалістами, вірними традиціям Леніна. Їх соціалізм споріднює їх із соціалізмом УНР. Це й дає моральну відвагу епігонам уенерівщини йти назустріч перебудові комунізму невизначеним соціалізмом."

"Інтелігенція з України [що керує Рухом - І.Я.] пливе руслом дальше соціалізму гуманного, демократичного. Який це демократизм - бачимо з їх поведінки супроти українських дисидентів, до яких їм дуже трудно прихилитись по-дружньому. (...) У *Літературній Україні* всі виступи [на з'їзді Руху] були оголошені, крім виступів Лук'яненка і Чорновола. Важко приставати з інакшедумачими? Де ж тут демократія, де ж політичний плюралізм?"

Обмежена самостійність нині, а повна, коли Біг дасть

(Володимир Барагура, "Політика хвилих можливостей і дальнього прищлу", *Свобода*, 28.ІІ)

"Раптовий поворот вітчизняних чинників у їхньому негативному ставленні до українців на поселеннях [Заходу - І.Я.] не випадковий. Він глибоко і основно продуманий з теперішніми правлячими державними чинниками ССРСР і УССРСР та з українськими активістами-реформістами, щоб приєднати еміграцію до концепції обмеженої державної форми й пригасити серед еміграції панівну політичну ідею, конкретно - концепцію повної незалежності.

Тому на теренах наших поселень, зокрема в ЗСА й Канаді, появилася багато вишколених емісарів, які своєю красномовністю намагаються переорієнтувати самостійницьки думаючи еміграцію та прихилити її до федеративної чи конфедеративної концепції. Всупереч дійсності вони намагаються змалювати куди привабливішу картину ситуації в Україні завдяки політиці 'гласності' і перебудови, ніж це насправді є."

"Рух' - це фактично зреформована в душі горбачівщини партія в протидію до комуністичної партії 'консервативів'."

"Між проводом 'Руху' й Горбачовим є домовлення, що Україна отримає деякі куці полегші чи буцім то політичні полегші коштом привселюдної заяви прийняття концепції федерації в межах союзу з Росією. Такі декларації вже кількакратно проголосили провідні люди 'Руху'."

Тому українці на поселеннях мусять узяти на себе два завдання: підтримати наших земляків у їхніх змаганнях до обмеженої форми самостійності й одночасно плекати ідею повної державності - вільної, суверенної соборної України. Ця концепція не сміє завмерти, вона мусить безперервно жевріти до часу, коли зможе спалахнути повним полум'ям, коли прийде нагода здійснити її без зайвих жертв" (за нової Весни Народів? за скільки поколінь? який має бути прийнятний кошт: два сотики і дві краплі крові, як глузував Пінсудський? - І.Я.).

Цивілізовано до самостійности

(Роман Іваничук, "Запорука відродження", відповідь на анкету, *Літературна Україна*, 4.І)

"На що сподіваюся у новому році? Особливих ілюзій не плекаю. (...) Чекаю початку боротьби українського народу за свою економічну й політичну незалежність. Якою уявляється мені ця боротьба? Наймирнішою, найцивілізованішою. Вірю, що в наслідок виборів буде створений у республіці якісно новий парламент, що у вирішенні економічних і політичних питань стане на національно-державний ґрунт, і на майбутніх сесіях уже не зблискуватиме хижий оскал [російського] шовініста або ж яничара, котрі не приховують своєї ненависти до народу, серед якого живуть, їдять його хліб та ще й покликані чомусь ним керувати. Що новий парламент доб'ється того, щоб основна частина національного продукту залишалася в республіці, що ніколи більш не зганьблять себе українські академіки антиукраїнськими виступами у пресі, що вдосконалиться дуже недосконалий закон УРСР про мови, що осередки Товариства Української Мови імені Тараса Шевченка розмножаться по всіх клітинах народного життя і стануть запорукою національного відродження на Україні."

Спершу самостійність - а потім побалакаємо про зв'язки з сусідами

(Любомир Сеник, "Перед майбутнім", *Віче*, січень)

"Підміна національної державности іншими структурами ('співдружності', 'союзу', 'федерації', 'конфедерації' і т.д., і т.ін.) є нічим іншим, як відомим багатовіковою давности постулатом імперії – пануванням однієї нації над іншими. Спочатку утворення національної держави, а потім вже цій державі вирішувати, в які і з ким 'союзи', 'федерації' і т.д. вона буде входити."

"В цьому процесі [відродження] почали брати участь усі верстви українського народу, в тому числі й національні меншини, які проживають в Україні. Бо всі усвідомлюють собі: без правовладної, самостійної України їм, росіянам, полякам, жидам, болгарам, гагаузам, татарам та ін., не бути вільними."

**Територіальне самовизначення
(американський шлях до самостійности)**

(І.Марченко, "З початком року", *Поступ*, січень)

"Ляйтмотивом року для нас повинна стати консолідація сил, об'єднання національно-визвольного та інших, соціальних рухів у всеукраїнському масштабі. Добитися такого об'єднання, як показує історичний досвід, можна тільки на ґрунті 'територіального патріотизму' – усвідомлення спільности інтересів жителів України незалежно від їх національної приналежности чи свідомости. Уже тепер видно, що ні УГС, ні навіть НРУ не в змозі об'єднати більшости, оскільки вони виходять з національної ідеї, за якою ще не готова йти основна маса східноукраїнського населення."

"Без налагодження тісної співпраці між національним табором і всіма ненаціональними чи навіть антинаціональними рухами України, що займають або можуть зайняти антицентристські позиції, єдности сил не досягти. Якщо Україні судилася незалежність, то здобуде вона її на ґрунті територіального самовизначення, що передуватиме національному."

Водночас національне відродження, відновлення традиційних і поширення нових форм самоорганізації українського народу дасть могутню підтримку і

чітке окреслення 'теритоіального самовизначення' України і створить тривкі основи самовизначення українців як нації в межах своєї держави".

Коаліційний уряд?

(Михайло Воскобійник, "Нова роля ДЦ УНР в сучасній ситуації України", *Українські вісті*, 14.І)

"За принципом плюралізму мусимо робити ставку на сучасні політичні рухи в Україні в усій різноманітності. Не лякаймося участі комуністів у цих рухах. Вдумаймося тільки в те, що Багряний [засновник Укр. Револ.-Демокр. Партії - І.Я.] правильно передбачив ще в 1940-вих роках."

"Треба бути готовими до можливості, хоч це від нас і не залежить, виникнення коаліційного уряду України на зразок тих, що виникли в Польщі, Чехо-Словаччині, Угорщині, Східній Німеччині в коаліції з комуністами, бо інша можливість ще не існує."

Дві України й виборча кампанія

(Мирослав Левичський, Українська Пресова Агенція, Лондон, "Вибори - 90", *Українські вісті*, 21.І)

"Відавна відомо, що специфікою України є її поділ на дві, різні за національною свідомістю частини, що зумовлене різними періодами панування москвитів над Україною. Поділ цей яскраво виразився на першому етапі передвиборчої боротьби. У той час, коли Львівщина, яка веде в боротьбі за право українського народу бути державною нацією, кожне парламентське місце обсадила кількома громадськими кандидатами, на Великій Україні громадські висунення належать до рідкості. Українські національні провідники з наддніпрянської України висувались у Львові (голова Народного Руху України Іван Драч, голова Секретаріату Руху Михайло Горинь), Іванофранківську (голова УГС Левко Лук'яненко). Це аж ніяк не означає, що український національний рух чужий мешканцям центральних та східних областей України. Справа в тому, що багато хто після довгих десятиліть морального терору, основна кількість населення надалі боїться безкарної партократії."

"Здоровий глузд підказує, що в західних регіонах України, де кожен з кандидатів Демократичного Блоку має по кілька дуже добрих висунень, апарат не піде на 'спалення' [непропущення кандидатів через реєстрацію - І.Я.]. Кожен з народних кандидатів отримував майже 100% голосів. В окремих випадках було одностороннє проходження. Так було у випадку Михайла і Богдана Горинів, Степана Хмари, Вячеслава Чорновола та інших незалежних політиків та громадських і релігійних діячів. Апарат, враховуючи факт, що люди з 'першого гарнітуру' є на устах більшості коментаторів світу, та настрої серед робітництва західноукраїнського регіону (у Львові дуже активно діє Комітет Захисту Громадян - раніша назва: Страйковий Комітет), не піде на 'спалювання'. Це буде черговий крок до самогубства партійної мафії. Однак події розвиваються так, що абсолютно не можемо його виключити. Крім цього 'Коли Господь хоче покарати когось, відбирає розум'. Бували у житті люди кажуть, що гряде вже час заплати за мільйони-мільйони людських жертв..."

Чехо-словацький тиждень?

(Одесь Даницький, Пресова Служба України, "Перспективи України (Назустріч виборам", *Українські вісті*, 21.І)

"Байдужість абсолютної більшості населення абсолютно вражає, якщо порівняти її із згуртованістю шахтарів улітку [1989 р.], колу йшлося про економічні вимоги. Це варто було б врахувати опозиції, у програмах якої небагато конкретних плянів поліпшення життя населення. Загальну ситуацію визначає, на жаль, не Львів і, навіть, не вся Західна Україна; у багатьох регіонах популізм дівіший, ніж ідеї національного відродження."

"Але сьогоднішня ситуація в Україні неоднорідна і мінлива. Люди стомилися, з одного боку, від обіцянок реформувати дійсність, а з іншого – від постійних нестатків, житлових проблем, екологічної загрози. В умовах відсутності реального покращання критичного економічного стану загальна незадоволеність може перерости у 'чехо-словацький тиждень'. В умовах передвиборної напруженості це не є неможливим."

Де українські Падзревські і Масаряки?

(Ігор Король, "Що нам робити?", *Наш голос*, 1.І)

"Щоб наша поміч Україні була доцільна і ефективна, не вистачає акцій чи датків поодиноких людей. Для цього потрібні сильні організації нашої громади і наш об'єднаний фронт політичних акцій у краях нашого поселення. Історія боротьби за незалежність в XIX і XX століттях доказує, що акція зі зброєю в руках не має такого децидуючого значення, як політичне і дипломатичне підліжжя, створене еміграційними силами нації. Пригадаймо собі, що Польщу і Чехо-Словаччину в 1918 році створили Падзревські і Масаряки і сильні їхні еміграції в Америці і Франції, а не легіони Пілсудського, армія Галлера чи чеські повстанці. Всі ми були свідками, що створення Ізраїля виборолі не партизани Штерна і Гагани, але жиди в Вашингтоні, які дотепер удержують жидівську державу завдяки впливам в Америці, а головно в Вашингтоні." [Але де сьогодні Вілсони в Америці? - Я.І.]

Провінційність і 300 тисяч хоробрих

(Редакційна стаття "В провінцій. ому чаду", *Українські вісті*, 7.І)

"Росіян [на Україні в 20-тих роках] не лякали ні українські букварі й читанки, ні україномовні гасла, ні портрети Шевченка в міських радах, сільських радах і школах, ні відкриття українських театрів і кіностудій."

"Обурюватися почали, коли раптом в театрах і на екранах українською мовою заговорили люди в європейських модерних костюмах, у фраках, в аристократичному оточенні."

"Отут російська братія не тільки зачухала потилиці, але й заскавуліла: та де це видає, щоб хахли і в Європу мостилися! Співали б собі та танцювали поміж сільськими декораціями, та ні ж!"

"Російські ліберали й демократи готові були деколи й сльозу пустити на захист місцевої 'самобутності' при умові, якщо вона не виходила з рамок провінційної глушини. Одягай вишиту сорочку, жупан, хизуйся бандурою, витанцювуй, скільки хочеш, на вечорницях і вітайся отим своїм куцим українством. Так в свідомості росіян назва 'Україна' осіла як синонім затухлої провінційності."

Де і коли ця метаморфоза сталася? Це справа дослідників-істориків, але нам видається, що все почалося негайно після поразки біля Полтави. Українець став психологічним зразком відсталості, закукурічення й млявості, таким хуторянським типом. Таким він перемандрував у російську, а почасти і в

українську літературу, а що гірше, таким він осів і в свідомості самих автохтонів. Ця психіка влучно передана народними спостереженнями в новіших часах, ось як: 'Наше діло теляче', 'Обісрався, то й лежи тихо' або 'Ми народ темний, нам якби гроші та побільше вихідних'.

Чому ця психіка так швидко осилила майже все населення, особливо в межах Російської імперії, залишається загадкою. Фактом є, що розворушити цю етнічну масу навіть для порівняно безпечних дій було і залишається річчю просто непосильною. Українець, будь він неписьменим чи академік, в своїй провінційності й неповноцінності переконаний до п'ят.

Відрадным є те, що такі певний відсоток намагається цього комплексу позбутися, і не без успіху. Але величезна маса сприймає це як національну рису і соромиться її, через те й робить такі зусилля втекти кудись геть від свого роду.

Гірко про це писати, але мусимо, якщо хочемо допомогти собі й іншим. Духова, інтелектуальна чи матеріальна провінційність стали для багатьох земляків нормою, і ця норма утвердилася задовго перед колгоспами. Факт, що в революцію і громадянську війну на українській території за впливи, владу і панування змагались поміж собою більше чужинці – денікінці, німці, австрійці, поляки, французи, більшовики – ніж знайшлося активних автохтонів для самоорганізації й відсічі [отже яка 'громадянська війна?' - І.Я.], потверджує давнішу оцінку: із своїх провінційних нор українська етномаса воліє не вилізати, будь там грім, потоп чи ясна погода."

"Провінційна глушина наклала свою печать на всі верстви населення, вона підгортає, як леміш, всіх підряд етніків – селян, робітників, інтелігентів, академіків, міністрів, високих партійців. Хочуть вони чи ні, у всіх у них провінційна психіка. Розбурхати її, схилити до політичної діяльності, зарядити амбіційним струмом, гідністю і самопошаною – це така гора, що втома навідає від одного погляду на неї, а на неї ж треба дертися, на самий вершок. Ось чому оті 300 тисяч, що зуміли перебороти неповноцінність, що стали під стяги Руху, що горять вірою у воскресіння і неповторну вартість свого народу, заслуговують на впис в історичний реєстр поіменно."

"Осилений провінційним сприйманням і розумінням, український етнік бачить вищий суспільний статус в будь-чому, що тісно не пов'язане з рідним національним тлом. 'Человсческоязичние' городяни видаються йому 'вищими людьми', і він вірить, що якщо почне 'штокать', то відразу зрівняється з ними і позбудеться 'хлопської' шолуди. Все російське для нього вища цивілізація, з рівня якої він видаватиметься всім 'кимось'. І ця 'багиля' масово передається з генерації в генерацію вже довгі віки. І з найгірших представників цієї категорії вже 70 років добираються керівні кадри.

Вистачає лише поглянути на київський 'олімп'. І не тільки на теперішніх його стовпів, а й на минулих. Лише в одного Петра Шелеста з'явилася бліденька тяга до панування від свого власного імені, що є природним людським імпульсом кожного шануючого себе керівника. Всі інші такої хоробрости не проявили. О, володарювати вони любили, але лише від імені того, що в Москві. І такими сьогодні є Івашко, Шевченко, Кравчук, Єльченко, Корвієнко. Всі вони з тавром неповноцінності, суперпровінціали, суперкозачки з великим титулами. А в Литві керівники відмовили іншого покрою, і це бачить і розуміє Горбачов, і через це Бразавскас розмовляє з ним як рівний з рівним і є вхожим кожночасно у всі його сакраментальні кабінети.

КПУ залишається великою силою. Але до того часу, поки на ній верхи сидітимуть лідери, що зросли й просочилися провінційним чадом, перебудова в Україні йтиме на провінційному рівні: багато недолугих декларацій, багато псевдозаконів і постанов, і ніякого зрушення на ділі."

"КПУ і досі не наблизилась до народу й на йоту. Її мовистиль дещо змінився, але природа – ні трохи. І хоч неформальні організації зростають і престижево, й чисельно, за особливо велику небезпеку партія Іх не рахує. В чаду провінційности вона залипиться основною силою ще досить довго."

В чому Україна веде перед, а в чому пасе задніх

(Оксана Пахльовська, "Про восьминоге лоша, інопланетян та Вівальді", *Літературна Україна*, 4.І)

"За останні кілька років основна подія – народження в Народичах [неподалік Чорнобиля - І.Я.] восьминоного лошати. Україна перебуває на передньому краї прогресу – вона відкриває першу сторінку Апокаліпсису."

"Основною ж позитивною подією цього року [1989] в країні [для авторки 'країною' є імперія, а не її власна країна - І.Я.] я можу назвати вибух національної і громадянської свідомости в республіках – вже не кажучи про країни Східної Європи. Мова покищо йде про боротьбу за найелементарніші демократичні права – на рівні Африки, яка свого часу – і, до речі, досить давно – повстала проти колоніалізму. (...) Що правда, Україна в даному випадку ще не досягла й африканського рівня: я гадаю, що навіть жодному з африканських племен не доводилось виборювати право на рідну мову рідного племені. Очевидно, їхні колонізатори були культурніші."

Дати ще одну шансу КПСС?

(Данило Шумук, "Мої стосунки з людьми в неволі і на волі", *Новий шлях*, 24.ІІ)

Автор цитує м.ін. відкритого листа Олександра Блінцова до Оксани Пахльовської, філолога-романіста і активістки Руху:

"Коли мені раніше говорили про керівну роль компартії, я плакав. Коли ж я чую про те сьогодні, мені смішно. Але скільки ще вбитих (може одну третину населення, як у Кампучії), скільки ще екологічних авантур, скільки ще забрудненої землі потрібно, щоб наша, а чи правильніше – їхня рідна партія замислилася над тим, чи не скоротити свою керівну роль до 3000 року; хоч може нащадки світ побачать?"

Я не хочу нічого чути про те, що перебудову почала КПСС. Це все одно, якби до мене прийшов один чоловік і заявив: "Знаєш що, любий друже, я вбив твою матір, а може ще мільйонів 20, попалив усі ваші хати..., але я сам прийшов і сказав про все. Ти мусиш мені вибачити, і я знову буду тобою керувати..."

Я християнин і тому спробував би простити йому, але щодо влади я зробив би все, щоб той чоловік її втратив."

Рух, Українська Національна Партія і Бандера

(Петро Рубан, "Без коментарів", *Америка*, 20.ІІ)

Автор цитує м.ін. листа від секретаря УНП Вадима Смогителя у відповідь на атаки на УНП, проведені представником Руху Вячеславом Брюховецьким у Філадельфії:

"Інформаційний центр Руху за Перебудову офіційно запросив мене у своє приміщення при вул. Орджонікідзе 2 в м. Кисві для подачі інформації про

статут та програму новоствореної Української Національної Партії. На бесіді поруч з представниками інформаційної служби Руху були й рядові члени Руху та інші особи. Одне з питань, яке було задане мені, стосувалося ставлення УНП до постаті Степана Бандери.

Я відповів, що на думку членів партії і на мою особисту постать Степана Бандери в пантеоні борців за волю українського народу середини ХХ століття займе одне із почесніших місць, і пояснив, що рух ОУН-УПА, очолюваний Степаном Бандерою, – єдиний на Україні, який повстав проти злочинної системи. І ще додав, що це були єдині люди, які не здалися добровільно до рук НКВД і не пішли добровільно угноювати Сибір.

В залі присутні встали і привітали заяву схвальними оплесками. Саме таке ставлення УНП до постаті Степана Бандери, голови Проводу ОУН, стало причиною і спонукою до критики програми УНП головою НРУ Драчем та розповсюдження мерзенних пліток на американському континенті іншим провідником Руху, Брюховецьким."

Приємрж давнього героя опозиції

(Данило Шумук, "Мої стосунки з людьми в неволі і на волі", *Новий шлях*, 24.ІІ)

Згадуючи з'їзд Руху в вересні 1989 р., автор пише:

"Про вельми 'політично грамотний' виступ Івана Дзюби наш український мужик сказав би: 'наговорив сім мішків вовни, і всі неповні'. У період найбільшої солідарності всіх поневодених Москвою народів Дзюба говорить про загострення міжнародних відносин. Дзюбу хвилює гасло 'Геть окупантів', а про голодомір і висилку сотні тисяч найсвідоміших наших селян на Сибір і в Казахстан він не сказав ні одного слова. Він не сказав ані слова і про те, що на місце висланих і замучених у таборах з Росії переселились в Україну найжорстокіші російські шовіністи."

"Він сказав там: 'Мабуть пропагандистські акції проти націоналізму треба вести грамотніше і тактовніше на конкретно і чітко схарактеризованих фактах, без необгрунтованих узагальнень'. Кому ж Дзюба думає доручити цю справу? Компартії і П КГБ? Народний Рух – це народ, а народ насамперед, рано чи пізно, притягне до відповідальності найстрашнішого злочинця в історії людства – органи ЧК, починаючи від Дзержинського і понині."

"Все це Дзюба знає, дуже добре знає і він свідомо цпає палку у колеса Народньому Рухові."

"В Америці Дзюбу приймали дуже гарно тільки тому, що українська громадськість тут знає Дзюбу з його знаменитої книжки 'Інтернаціоналізм чи русифікація?', а про те, що він своєю маленькою книжкою 'Грані кришталу' перекресдив свою попередню працю і самого себе, діаспора не знає. У тій останній книжечці він доводив, що СССР – криштал, а республіки – грані. Тепер він пишеться у 'перестройщика', щоб мутити воду у тому великому ділі."

Російсько-монгольський Схід і львівська автокефалія

(Микола Бараболяк, "Слава тобі, княжий Львово!", *Українське православне слово*, лютий-березень)

"Після першої позитивної реакції на вістку про віднову православної автокефалії на терені Львова прийшли сумніви і питання, на які не найду відповіді: чому віднову українського православ'я не проголошено в катедрі в Луцьку чи Рівному, де існувала не так давно ця Церква?"

"Чому цей рух за віднову православ'я виринає саме в Галичині в пору, коли Католицька Церква має шанси на легалізацію?"

"Не тільки я маю такі й інші сумніви та застереження стосовно руху за відновлення українського православ'я на католицькому терені Галичини. Львівське відділення Народного Руху України за Перебудову й інші неформальні організації Львова виступили були з формальним зверненням проти переведення колись католицьких церков на автокефальне православ'я, не зважаючи на це, що церковні чинники на поселеннях [в США - Я.І.] розтягнули над тими заходами свій омофор. Виявилось одначе і те, що цей рух за 'автокефалію' має, так сказати, два струмені: КГБ, зорієнтувавшись, що католицизм може так бути залегалізованим, найшло духовних і мирян, які виступають за віднову Автокефальної Православної Церкви, але все ж під контролею радянської влади, а не цієї під омофором владики Мстислава [в США - Я.І.]. Ця група повела виразну акцію перемінювати існуючі церкви на церкви УАПЦеркви, але не цієї, віднову якої започатковано в церкві свв. Петра і Павла у Львові. Їм обіцяють передати катедру св. Юра у Львові.

На існування цих двох течій вказує 'Повідомлення' Пресової Служби УГСПІлки, підписане Вячеславом Чорноволом, де він каже, що 'стало відомо про наміри партійної верхівки і деяких священнослужителів РПЦ створити покірну владі, будім то автономну Українську Православну Церкву'."

"Ти, княжий Львове, дав багато і в минулому, і нині даєш для віднови духа і наснаги українського народу бути собою і жити своїм незалежним життям. Твій дух готов допомогти і певно допоможе визволитись із пут російського православ'я і російсько-монгольського Сходу нашим братам над Дніпром. Прикро тільки, що серед нашого народу є чинники, які не второпають, що католицизм – це велике досягнення українського народу в цілому, і сприяють поширенню Сходу на наших культурно і духовно західних землях!"

Свобода по-російському

(Оксана Пахльовська, "Про восьминого лоша, інопланетян та Вівальді", *Літературна Україна*, 4.І)

"Епохальним для мене стало наукове відкриття, яким академік Д.С.Ліхачов щедро поділився з багатомільйонною телевізійною аудиторією, спраглою на нові історичні концепції. 12 грудня в 'Актуальному інтерв'ю', говорячи про 'фсьо прошлає Россії с ейо народамі', академік з гіркою сказав, що даремно російському народові дорікають у рабській свідомості. Адже (...) 'паривам русскава народа к свабоде біла' завоювання Сибіру! (...) Якщо гуманітарні академіки Росії і в кінці ХХ ст. вважають, що непереборний потяг їхньої нації до свободи повинен вдовольнятися за рахунок чужих територій, то чи не час уже нам сушити сухарі?"

Засланці - додому

(Данило Кулиняк, "Повертайтеся, земляки!", *Молодь України*, 14.І)

"Мільйони українців тужать за рідною землею не лише за океаном, але й за Чорним і ближче, в Сибірі, Заполяр'ї, на Далекому Сході. Рідна земля повинна покликати й прийняти їх. На життєвих роздоріжжях мені доводилося часто зустрічатися з тими, що в силу тих чи інших обставин [здебільшого тих - І.Я.] покинули Україну і загніздилися в Сибіру [чи їх покинено і загнізджено? - І.Я.], Забайкаллі, Середній Азії, Казахстані, Даврії і навіть Монголії. І в усіх, як правило, рефреном повторялося: 'Ми б хоч сьогодні повернулися додому –

Україна сниться. Але як це зробити, куди їхати, де жити, кому ми там потрібні? Треба відповісти їм через газету [*Молодь України* - І.Я.] на ці болочі питання і допомогти знайти своє місце на Україні. Це справа державна, і П повинен підтримати уряд УРСР".

Україна, Польща, Росія

(Євген Сверстюк, "Адамові Міхніку", *Новий шлях*, 6-13 і 20.І)

"На жаль, ми так мало і випадково зустрічаємось, що звично для нас українська точка погляду на справи українські відсутня в польській пресі. В тому немає нічого дивного, бо національну точку зору репрезентує національна держава. Ви й без мене знаєте, яку національну позицію займає уряд УССР, який навіть не відповідав на пропозицію українських художників (Архипенка зі ЗСА, Геца з Польщі) прийняти їхні твори. Вони дарують, а уряд УССР боїться брати!"

"В розмові з Вами ми порушили 'делікатне питання' про український націоналізм і роллю УПА супроти поляків.

Мушу сказати, що на Україні окремо питання про взаємини з Польщею не стоїть, оскільки ми постійно маємо справу передусім з Росією, точніше з офіційною імперською Росією."

"Відносини з поляками на волинському селі до війни були, наскільки я пам'ятаю, терпимі. Тепер я відчуваю якусь особливу реакцію поляків, коли кажу, що я родом з Волині. Що ж сталося?"

Після 1939 року виникла приказка про етальон довоєнного життя – 'як за Польщі': все можна купити і не треба красти. Польща була чужою державою, але з поразки П Волинь не раділа. Не може бути радістю одного народу катастрофа іншого народу, хоча такими ілюзіями сповнена історія... Все таки ми молимося тому самому розп'ятому Христові.

Антагонізм був організований фашистською владою. Коли в 1942 році українська поліція покинула німецькі касарні і перейшла до УПА, окупанти спільно виявили довіря полякам (а на території Польщі українцям)."

"В пам'яті народу залишилось страшне ім'я Амπεля, який очолював каральний загін з поляків.

Але мені пригадується історія мазурського села Загаї. В одну літню ніч те село, десь з дванадцять дворів, було спалене разом з людьми, так само, як українські села палали вдень (в моєї тітки якийсь час переховувалось кілька втікачів з цього села). Акція викликала в народі обурення. Старші люди на селі допитувались, хто зі знайомих хлопців брав участь у цій акції – ніхто не наважився признатись. В листівках УПА було пояснення, що акція була у відповідь на страхітливе спалення зігнаних до стодолі людей у селі Красносод та інших селах карателями Амπεля... Народ не хотів слухати пояснень, бо [вважав, що] Загаї невинні."

"В міру ознайомлення з польськими [комуністичними] публікаціями про нас ми відкривали, що там загалом подібний образ [як в ССРСР]: українці, які асимілювались – добрі, бо просто не існують. Українці, які захищали свій дім, свою землю – бандити, різуні..."

"Національна слабкість самохвальства загрозлива, особливо, коли вона падає на ґрунт успадкованої хвороби, такої, як культ Сенкєвіча, з яким входить у свідомість читача стереотип жадливого українця.

Виготовлювання Мурті-Бінга [термін С.І.Віткевіча, тут запозичений через укр. переклад Поневоленого розуму' Ч.Мілоша - І.Я.] для поляків полягало в накладанні слабостей національного егоїзму на антихристиянську ненависницьку основу, зміцнену теорією класової боротьби."

"Всі ми в полоні цієї інформації, підкинутої нам рукою, на якій стоїть тавро: *Divide et impera*."

За півстоліття ССРСР жодного слова не сказав на захист українців, і польські діти не чули такого слова. Взагалі ми всі були під владою стереотипів.

Коли в пермському таборі н-р 36 я зустрівся з сивим ветераном УПА, Дмитром Бесарабом, то був вражений його розповідями. Вісім років носив цей спокійний, добросердний чоловік кулемета у лемківських горах — і жодного разу не мав [ворожого] зіткнення з польським населенням. Він пригадував собі, як польські селяни разом з ксьондзом допомагали їм провіантом. Він пригадував собі, як поляки ще цілий рік після виселення українського населення підтримували їх".

"Українцям з поляками нема причин ворогувати. Чи можемо ми нині сказати християнське *'mea culpa'*? Я боюсь, що в отруєному світі цього правильно не зрозуміють, а скажуть у душі сталінського законодавства: вони самі ж визнали свою вину".

Польща як місток у світ

(Роман Прохід, Українське Пресове Агентство, Лондон, "Інтерв'ю з головою Спільки Незалежної Української Молоді Ігорем Деркачем /Львів/", *Новий шлях*, 3.II)

"Питання: Чи є у вас думка зробити свою філію, припустім, серед української молоді в Польщі?"

Відповідь: Осередок у Польщі? Так, це було б дуже добре. Такий факт міг би бути для всіх доказом, що національний рух в Україні має авторитет, що він організує молодь, а також, що він має ті самі цілі, що еміграція — відродження України. Тобто це було б актом консолідації української молоді, що проживає в цілому світі. Так, то був би для нас прекрасний момент, чи то буде в Польщі, чи, може, в Англії, чи ще в іншій країні. Це тільки наблизило б еміграцію до українського народу, що є основним завданням. А еміграція може допомогти нам дуже. На перших порах вона могла б нам дати величезну економічну, ідеологічну поміч. Також неабияке значення має технічна допомога. Україна занедбана, перебуває у важкому стані."

Коротка цитата

(Іскандер Непийпиво, "Бійтеся львів'ян!", *Поступ*, січень)

"Перші совіти були кращі від других, бо навіть двох літ не добули та й пішли. А другі, як прийшли у 1944-у, то й досі є" (галицька народна мудрість).

ДОДАТОК

Відозва до комуністів України

(*Українські вісті*, 25.II)

"Ми, українські комуністи, вважаємо, що наш народ не може опшасливити партія, керівництво якої знаходиться поза межами України. Місцева маріонеткова філія КПСС є слухняним виконавцем волі 'Центру', завжди здійснювала і буде здійснювати політику антинациональну щодо України, політику колоніального визиску та експлоду. Філію КПСС під існуючою

абрєвіатурою доречно було б розшифрувати як Колоніально-Партократичне Управління (КПУ). Це КПУ експлуатує і висискує український народ за вказівкою своїх московських зверхників, занпащє нашу землю, що в значній мірі стала несприятливою до повноцінного біологічного існування. Ця філія – КПУ – перетворила нашу землю, Україну в ганчірку до витирання чобіт різних імперських міністерств колонізаторів. Всі роки однопартійно-колоніальної диктатури КПСС в Союзі ССР ця філія вела і продовжує вести громадянську війну проти власного народу, жертвами якої впали мільйони українців. До яких пір ми будемо не жити як люди, а боротися за вижиття в умовах громадянської війни проти власного народу, щоб не бути задушеним в черзі за нітратно-радіаційним харчем чи вбогими лахами, не бути розчавленим у громадському транспорті, роками вчікувати елементарного даху над головою, жити в умовах екологічної загрози вимертє нас як нації?

Ми, українські комуністи, що продовжують твердо стояти на марксистській політичній платформі, які ще лишаються членами КПСС або були ними, закликаємо всіх комуністів-патріотів України зробити все необхідне, щоб була найближчим часом заснована незалежна Українська Комуністична Партія (УКП), партія, яка б виражала інтереси нашого народу, яка могла б відстоювати і захищати український народ, до якої ми, народ, могли б звернутися за порятунком, не чекаючи зверхньої подачки Москви, в страшній ситуації, що склалася з вини філії КПСС в Україні та її холуйської політики.

Заснуймо свою незалежну УКП, незалежну від імперського керівництва КПСС!

Припинімо вплачувати внески на утримання зрадників свого народу, яничарів і запродавців, яким підвищують заробітну плату, щоб вони ще з більшою запопадливістю, підкріпленою кальорійними пільгами і привілеями, глумилися над розп'ятою Україною, її уярмленим багатостражденним народом!

Організаційний Комітет для Заснування УКП"

УЦС (Українська Центральна Інформаційна Служба), 7 лютого 1990 р.

ДЖЕРЕЛА

Америка, католицько-бандерівський дводенник, Філадельфія.

Батьківщина, місячник Гетьманського Руху, Торонто.

Віче, місячник НРУЦ, Львів.

Літературна Україна, тижневик Спілки Письменників України, Київ.

Молодь України, щоденник Комсомолу України, Київ.

Наш голос, місячник Асоціації Українців Америки, Тавлі Бренч, Юньйон (Нью Джерзі).

Новий шлях, мельниківський тижневик, Торонто.

Поступ, місячник Товариства Лева, Львів.

Свобода, щоденник Українського Народного Союзу, Джерзі Сіті.

Українське православне слово, місячник Української Автокефальної Православної Церкви, Бавнд Брук (Нью Джерзі).

Українські вісті, тижневик Української Револьюційно-Демократичної Партії (східняків), Дітройт.

Опрацював Іван Ян

(замінивши де-не-де московські вислови українськими)

Opinie Ukraińców

Przegląd kwartalny nr 2: Styczeń-marzec 1990 r.

I co dalej?

(Oleś Danycki, "Perspektywy Ukrainy (Krótkie podsumowanie roku 1989)", *Nowy Szlach*, 27.I)

"Chciałoby się, żeby w r. 1990 Ruch (RLU) mógł włączyć do swych szeregów nowe setki tysięcy, a może i miliony członków. Te 300-500 tys., które ma dziś, to za mało do zdecydowania o sytuacji na Ukrainie".

"Nie zupełnie udany był rok 89 dla Ukr. Związku Helsińskiego (UZH). Udało się zająć w pewnym stopniu strategiczne pozycje w RLU – głównie w ogniwie średnim – i to jest bardzo ważne. Ale poza tym nie było ani znacznego wzrostu liczebności, ani następnego szczebla w rozwoju struktury organizacji, jej zasad programowych, które wyglądają nie dość aktualnie jak na dzisiejszą sytuację".

"Ważnym podsumowaniem roku, które demokraci mogą zaliczyć do swoich aktywów, jest klęska władzy w wysiłkach utworzenia czegoś na kształt 'frontów internacjonalistycznych' w republikach bałtyckich. Prawdopodobnie takie próby zaktywizują się w r. 1990. I to też trzeba uwzględnić, zważywszy na różne 'ruchy ludowe' regionu donieckiego, ługańskiego, Charkowa, 'związki ludzi pracy na rzecz przebudowy', które zaczynają się pojawiać jako przeciwwaga RLU.

Rok 1989 przyniósł lawinę prasy niezależnej: 'Hołos Wirodzennia' (Głos Odrodzenia) UZH, biuletyny informacyjne RLU, 'Nasza Wira' (Nasza Wiara) Ukr. Autocefal. Kościoła Prawosł., wszelkie 'Hołosy' (Głosy), 'Dzwony', 'Memoriały', dziesiątki wydań regionalnych. Chciałoby się tylko widzieć wszystko to na wyższym poziomie intelektualnym i po prostu dziennikarskim".

"W r. 1989 usunięto długoletniego satrapę Ukrainy W. Szczerbyckiego. (...) Ta zmiana formy, ale nie treści, usunęła bardzo dogodny obiekt krytyki, postać, która oburzała prawie cały naród, wzbudzała ogólne niezadowolenie. W ten sposób zmiana ta wyeliminowała jeden z ważnych czynników mobilizujących. Dlatego też pod pewnym względem można żałować utraty W. Szczerbyckiego".

"Na Ukrainie jak i w ogóle w ZSRS w ciągu prawie 5 lat 'przebudowy' zmarnowano czas. Obok odrodzenia do aktywnego życia politycznego jest zmęczenie i rozczarowanie mas. Wic, pikietowanie czy pismo niezależne już nikogo nie dziwi i nie podnieca. Potrzebne są nowe formy".

"Wybory do rad a potem zjazd UZH, radykalnego trzonu sił opozycyjnych, zajmą na początku roku parę miesięcy, ale już od kwietnia potrzebny jest nowy kierunek, nowy zasadniczy krok naprzód".

O krok przed władzą

(Oleś Danycki, "Strategia nacisku?", Służba Prasowa Ukrainy, *Ukrajński Wisti*, 4.III)

"Żeby wygrać w grze politycznej, trzeba obliczać każdy krok, czego niestety przywódcy opozycji na Ukrainie (...) nie potrafia zrobić. Przez prawie rok toczone walkę o nadanie językowi ukraińskiemu statusu języka państwowego. Język otrzymał status, ale nie poparty środkami realizacji. Sytuacja językowa na Ukrainie praktycznie się nie zmieniła, ale walczyć nie ma o co – odpowiednie prawo państwowe istnieje".

"Żeby nie utracić inicjatywy, opozycja powinna zawsze być o krok przed władzą. Nie powinna wybiegać do przodu, aby nie utracić łączności z masami, na których trzeba się mocno opierać, lecz powinna utrzymywać ściśle obliczony dystans, optymalny dla danego momentu rozwoju wydarzeń. Nieuchronne są stałe nożyce między poziomem oczekiwań mas a gotowością władzy do ich zaspokojenia. I dopóki

take nożyce będą dość szeroko rozwarte, opozycja może posuwać się nieodparcie do przodu".

Lękliwi przywódcy

(Myroslaw Łabuńka, "Kryzys kierownictwa – w przełomowej chwili", *Swoboda*, 7.III)

"Prawie wszyscy autorzy, którzy dotychczas pisali o walkach wyzwoleniczych po I wojnie światowej, stwierdzali, że naród ukraiński nie był gotów wtedy do wydarzeń, jakie się rozwinęły. (...) I dzisiaj znowu słyszymy dokładnie to samo, a mianowicie, że naród nie jest przygotowany na zmiany; naród jest nieświadomy; naród nie jest gotów do żądania niepodległości; naród nie jest gotów do walki o nią.

Czy tak jest rzeczywiście? Nie! To nieprawda. Naród jest gotów! Czy to możliwe, że po tylu ofiarach złożonych świadomie w walce o niepodległość i zjednoczenie w czasie walk wyzwoleniczych; żeby po takich cierpieniach pod obcymi zaborami między dwiema wojnami światowymi, jakich naród zaznał; żeby po walce powstańczej i podziemnej przeciw dwóm okupantom podczas II wojny światowej jak również długo jeszcze po jej zakończeniu; żeby po wydaniu przez ten naród najlepszych córek i synów – członków ruchu oporu; żeby po tym, jak przez czterdzieści lat wrogowi nie udało się zniszczyć Ukraińskiego Katakumbowego Kościoła Katolickiego, popieranego kosztem wielu ofiar przez ten naród, który zachował i rozszerzył jego wiarę; czy to możliwe, zapytamy, żeby ten nasz naród ukraiński – po tym wszystkim – nie był gotów do zmagania lub nawet walki czynnej o swe przyrodzone prawa? Nie, naród jest gotów! Ale przywództwo nie jest gotowe. Ani w kraju, ani tu w diasporze. Nie było też gotowe w 1917 r.

Możliwe, że naród jest nieco utrudzony i zmęczony ciężkimi warunkami życia; może częściowo brak mu wiary, bo nie widzi rzeczywiście prawdziwych przywódców z iskrą Bożą i dlatego nie zupełnie ufa przywództwu. Możliwe, że naród się waha przed przystąpieniem do bardziej aktywnych działań dlatego, że nikt mu nie wskazał jasnej drogi, którą należy iść do celu. Ale jest gotów, byle tylko było komu go poprowadzić.

I kiedy w wypadku naszych poprzedników, szczególnie ich przywódców, my – nasza generacja – możemy to ówczesne przywództwo (mam na myśli w pierwszym rządzie czasy walk wyzwoleniczych 1917-1920 r.) bodaj częściowo usprawiedliwić i wybaczyć mu pewne błędy popełnione przezeń w swoim czasie, to nie jestem pewien, czy z taką samą dozą wyrozumiałości i ogólnego rozgrzeszenia będą sądzić naszych, współczesnych nam przywódców i nas wszystkich wraz z nimi nasi potomkowie, jeżeli przegapimy dzisiejszą unikalną okazję, tę błogosławioną chwilę, co przychodzi raz na dziesięciolecia albo nawet stulecia i szybko mija, i nie osiągniemy tego, czego nie udało się zdobyć naszym poprzednikom – wolności!

Wszyscy odczuwamy, że istnieje kryzys przywództwa, czyli kryzys aktywu przywódczego, który by wzniecił iskrę w narodzie".

Masy nie dorosły czy przywódcy?

(Anatol Juryniak, "List do redakcji", *Ukrajński Wisti*, 18.III)

"Zwolennicy umiaru niby to nie odżegnują się od niepodległości gdzieś, kiedyś, w ostatecznym wyniku, kiedy 'masy dorosną'.

Wygląda na to, że na tym stanowisku stoi większość korespondentów pisma 'Ukrajński Wisti', które szczególnie podkreślają 'niedostateczną świadomość mas'. A to przecież wielkie nieporozumienie, bo niepodległość wywalczają i budują nie masy, lecz inteligencja. A co do rozumiałości i możliwości przyjęcia hasła

politycznych – hasło niepodległości jest dziesięciokroć bardziej zrozumiałe dla chłopów i robotników niż hasło federacji i konfederacji. Autor tych słów miał okazję ustalić to już w latach walk wyzwoleniczych 1917-20 r.

Chciałoby się zakończyć jednym zdaniem zasłyszonym w pogawędkach 'pod cerkwią': 'Federacja? Toż to przecie ogólnozwiązkowy kołchoz! Czyż się Ukraina tego nie najadła?'".

Przywódcy jeszcze nadal ze szkoły leninowskiej

(P.Synewid, "Czy wracamy do przedwojennej Europy?", *Bat'kiwszczyna*, styczeń-luty)

"Na Ukrainie (...) u władzy są komuniści ze szkoły leninowskiej. Opozycjoniści z Ukrainy, działacze polityczni, jak Jaworiwski, deklarują się jako komuniści, socjaliści, wierni tradycjom Lenina. Ich socjalizm spokrewnia ich z socjalistami Ukr. Republiki Ludowej [1918-21 r.]. To też daje odwagę moralną epigonom URL do witania przebudowy komunizmu za pomocą bliżej nie określonego socjalizmu".

"Inteligencja z Ukrainy [która kieruje Ruchem - J.I.] dalej płynie nurtem socjalizmu humanitarnego, demokratycznego. Jaki to demokratyzm – widzimy z jej zachowania wobec dysydentów ukraińskich, do których bardzo jej trudno odnosić się po przyjacielsku. (...) W piśmie 'Literaturna Ukrajina' ogłoszone zostały wszystkie przemówienia [na zjeździe Ruchu] oprócz przemówień Łukianenki i Czornowila. Trudno przestawać z inaczej myślącymi? Gdzież tu demokracja, gdzież pluralizm polityczny?"

Ograniczona niepodległość dziś, a pełna, jak Bóg da

(Wołodimir Barahura, "Polityka możliwości chwilowych i długofalowych", *Swoboda*, 28.III)

"Raptowny zwrot krajowych czynników w ich negatywnej postawie wobec Ukraińców zamieszkałych na Zachodzie nie jest przypadkowy. Został głęboko i gruntownie przemyślany z obecnymi rządzącymi czynnikami państwowymi ZSRS i USRS oraz z ukraińskimi aktywistami-reformatorami, aby przyciągnąć emigrację do koncepcji ograniczonej formy państwowej i przygasić wśród emigracji panującą ideę polityczną, konkretnie – koncepcję pełnej niepodległości.

Dlatego to na terenach naszego osiedlenia, zwłaszcza w USA i Kanadzie, zjawilo się wielu wyszkolonych emisariuszy, którzy swą elokwencją usiłują zmienić orientację niepodległościowo myślącej emigracji i zjednać ją dla koncepcji federalnej czy też konfederacyjnej. Wbrew rzeczywistości usiłują oni namalować o wiele powabniejszy obraz sytuacji na Ukrainie dzięki polityce 'głośności' i przebudowy niż ten, który istnieje naprawdę".

"'Ruch' to faktycznie zreformowana w duchu gorbaczowszczyzny partia w przeciwieństwie do komunistycznej partii 'konserwatystów'".

"Między kierownictwem 'Ruchu' a Gorbaczowem istnieje porozumienie, że Ukraina otrzyma pewne skąpe ulgi czy rzekome ulgi polityczne w zamian za publiczne oświadczenie o przyjęciu koncepcji federacji rozumianej jako związek z Rosją. Deklaracje takie już kilkakrotnie złożyli czołowi ludzie 'Ruchu'.

Dlatego też Ukraińcy na wychodźstwie muszą podjąć się dwóch zadań: poprzez naszych krajanów w ich dążeniach do ograniczonej formy niepodległości, a jednocześnie pielęgnować ideę pełnej państwowości – wolnej, suwerennej zjednoczonej Ukrainy. Koncepcja ta nie może obumrzeć, musi ona tlić się bezustannie do czasu, kiedy będzie mogła zapłonąć pełnym płomieniem, gdy nadejdzie okazja jej urzeczywistnienia bez zbędnych ofiar" (za czasów nowej Wiosny Ludów? za ile

pokoleń? jaki ma być koszt do przyjęcia: dwa grosze i dwie krople krwi, jak szydził Piłsudski? – J.I.).

W sposób cywilizowany do niepodległości
(Roman Iwanyczuk, "Rękojmia odrodzenia", odpowiedź na ankietę, *Literaturna Ukrajina*, 4.I)

"Czego się spodziewam w nowym roku? Szczególnych złudzeń nie żywię. (...) Oczekuję początku walki narodu ukraińskiego o swą niezależność gospodarczą i polityczną. Jak sobie wyobrażam tę walkę? Jako jak najbardziej pokojową i cywilizowaną. Wierzę, że wskutek wyborów zostanie powołany w republice jakoś nowy parlament, który w rozwiązywaniu zagadnień ekonomicznych i politycznych stanie na gruncie narodowo-państwowym, i że na przyszłych sesjach nie będą już łyskać dziko wyszczerzone zęby [rosyjskiego] szowinisty lub janczara, nie tającego swej nienawiści do narodu, wśród którego mieszka i którego chleb je i w dodatku ma nim z jakiegoś powodu rządzić. Że nowy parlament dopnie tego, żeby podstawowa część produktu narodowego pozostawała w republice, że ukraińscy akademicy nigdy więcej nie zhańbią się antyukraińskimi enuncjacjami w prasie, że udoskonalona zostanie bardzo niedoskonała ustawa USRS o językach, że ośrodki Towarzystwa Języka Ukraińskiego im. Tarasa Szewczenki rozmnożą się po wszystkich komórkach życia publicznego i sianą się rękojmią odrodzenia narodowego na Ukrainie".

Najpierw niepodległość – a potem pogadamy o związkach z sąsiadami
(Lubomyr Senyk, "Wobec przyszłości", *Wicze*, styczeń)

"Zastępowanie państwowości narodowej innymi strukturami ('wspólnoty', 'związku', 'federacji', 'konfederacji' itd. itp.) jest niczym innym jak znanym, odwiecznym postulatem imperium – panowaniem jednego narodu nad innymi. Najpierw utworzenie państwa narodowego, a *potem* już niech to państwo decyduje, w jakie 'związki', 'federacje' itd. i z kim będzie wchodziło".

"W tym procesie [odrodzenia] zaczęły brać udział wszystkie warstwy ludu ukraińskiego, w tym również mniejszości zamieszkujące Ukrainę. Bo wszyscy uświadamiają sobie: bez praworządnej, niepodległej Ukrainy oni – Rosjanie, Polacy, Żydzi, Bułgarzy, Gagauzi, Tatarzy i inni – nie będą wolni".

Samostanowienie terytorialne (amerykańska droga do niepodległości)
(I.Marczenko, "Z początkiem roku", *Postup*, styczeń)

"Motywem przewodnim roku dla nas powinna się stać konsolidacja sił, zjednoczenie ruchu narodowowyzwoleńczego i innych, socjalnych ruchów na skalę ogólnoukraińską. Osiągnąć takie zjednoczenie można, jak wskazuje historia, tylko na gruncie 'patriotyzmu terytorialnego' – uświadomienia sobie wspólnoty interesów przez mieszkańców Ukrainy niezależnie od ich przynależności czy świadomości narodowej. Już teraz widać, że ani UZH, ani nawet RLU nie jest w stanie zjednoczyć większości, ponieważ ich punktem wyjścia jest idea narodowa, za którą nie jest jeszcze gotowa pójść podstawowa masa ludności wschodnioukraińskiej".

"Bez nawiązania ścisłej współpracy między obozem narodowym a wszystkimi ruchami nienarodowymi czy nawet antynarodowymi Ukrainy, które zajmują lub mogą zająć stanowisko antycentralistyczne, jednośmi się nie osiągnie. Jeżeli sadzona jest Ukrainie niepodległość, to zdobędzie ją ona na gruncie samostanowienia terytorialnego, które będzie wyprzedzało samostanowienie narodowe.

Jednocześnie odrodzenie narodowe, odnowienie tradycyjnych form samoorganizacji narodu ukraińskiego i upowszechnienie nowych udzieli potężnego

wsparcia terytorialnemu samostanowieniu' Ukrainy i nada mu wyraźne oblicze oraz stworzy trwałe podstawy do samostanowienia Ukraińców jako narodu w granicach swego państwa".

Rząd koalicyjny?

(Mychajło Woskobijnyk, "Nowa rola Ośrodka Państwowego Ukraińskiej Republiki Ludowej w obecnej sytuacji Ukrainy", *Ukrajński Wisti*, 14.I)

"Według zasady pluralizmu musimy stawiać na współczesne ruchy polityczne na Ukrainie w całej ich różnorodności. Nie bójmy się udziału komunistów w tych ruchach. Zastanówmy się tylko nad tym, co Bahriany [założyciel Ukr. Partii Rewol.-Demokr. - J.I.] słusznie przewidział już w latach 40-tych".

"Trzeba być gotowym na możliwość – chociaż to od nas nie zależy – powstania rządu koalicyjnego Ukrainy na wzór tych, które powstały w Polsce, Czechosłowacji, Niemczech Wschodnich w koalicji z komunistami, bo inna możliwość nie istnieje".

Dwie Ukrainy a kampania wyborcza

(Myrośław Lewycki, Ukraińska Agencja Prasowa, Londyn, "Wybory – 90", *Ukrajński Wisti*, 21.I)

"Od dawna wiadomo, że specyfiką Ukrainy jest jej podział na dwie, różne pod względem świadomości części, co jest uwarunkowane różnymi okresami panowania Moskali nad Ukrainą. Podział ten wystąpił jaskrawo na pierwszym etapie walki przedwyborczej. Podczas gdy Lwowskie, które przoduje w walce o prawo narodu ukraińskiego do bycia narodem państwowym, każde miejsce parlamentarne obsadziło kilkoma kandydatami obywatelskimi, to na Wielkiej Ukrainie [za Zbruczem] zgłoszenia obywatelskie należą do rzadkości. Ukraińscy przywódcy narodowi z Ukrainy naddnieprzańskie byli zgłaszani we Lwowie (prezes Ruchu Ludowego Ukrainy Iwan Dracz, kierownik Sekretariatu Ruchu Mychajło Horyń), Iwanofrankowsku [Stanisławowie] (prezes UZH Lewko Łukianenko). Nie oznacza to bynajmniej, że ukraiński ruch narodowy obcy jest mieszkańcom centralnych i wschodnich obwodów Ukrainy. Chodzi o to, że po długich dziesięcioleciach terroru moralnego wielu ludzi, podstawowa część ludności nadal boi się bezkarnej partiokracji".

"Zdrowy rozsądek podpowiada, że w zachodnich regionach Ukrainy, gdzie każdy z kandydatów Bloku Demokratycznego ma po kilka bardzo dobrych zgłoszeń, aparat nie pójdzie na utracenie kandydatur. Każdy z kandydatów ludowych otrzymywał prawie 100% głosów. W poszczególnych wypadkach przechodzili oni jednogłośnie. Tak było w wypadku Mychajły i Bohdana Horyniów, Stepana Chmary, Wiaczesława Czornowiła oraz innych niezależnych polityków i działaczy społecznych i religijnych. Aparat, uwzględniając fakt, że ludzie z 'pierwszego garnituru' są na ustach większości komentatorów świata, oraz nastroje wśród robotników regionu zachodnioukraińskiego (we Lwowie bardzo aktywnie działa Komitet Obrony Obywateli – dawniejsza nazwa: Komitet Strajkowy), nie pójdzie na utracenie. Byłby to kolejny krok do samobójstwa mafii partyjnej. Jednakże wypadki rozwijają się tak, że absolutnie nie możemy tego wykluczyć. Prócz tego – kiedy Pan Bóg chce kogoś ukarać, odbiera mu rozum. Ludzie z doświadczeniem życiowym mówią, że nadchodzi już czas zapłaty za miliony, miliony ofiar ludzkich..."

Tydzień czechosłowacki?

(Oleś Danycki, Prasowa Służba Ukrainy, "Perspektywy Ukrainy /Na spotkaniu wyborów/", *Ukrajński Wisti*, 21.I)

"Obojętność absolutnej większości ludności absolutnie zaskakuje, jeżeli się porówna ją z solidarnością górników latem [1989 r.], kiedy szło o żądania ekonomiczne. Warto by było, żeby to uwzględniła opozycja, w której programach niewiele jest konkretnych planów polepszenia bytu ludności. O ogólnej sytuacji Ukrainy decyduje niestety nie Lwów i nawet nie cała Ukraina zachodnia; w wielu regionach populizm jest skuteczniejszy niż idee odrodzenia narodowego".

"Ale dzisiejsza sytuacja na Ukrainie jest niejednorodna i zmienna. Ludzie są zmęczeni z jednej strony obietnicami zreformowania rzeczywistości, a z drugiej – ustawicznymi brakami, problemami mieszkaniowymi, zagrożeniem ekologicznym. W warunkach braku realnej poprawy krytycznego stanu gospodarki ogólne niezadowolenie może się przerodzić w 'tydzień czechosłowacki'. W warunkach napięcia przedwyborczego nie jest to niemożliwe".

Gdzie są ukraińscy Paderewscy i Masarykowie?

(Ihor Korol, "Co mamy robić?", *Nasz Hołos*, 1.I)

"Żeby nasza pomoc Ukrainie była celowa i efektywna, nie wystarczą akcje czy datki poszczególnych ludzi. Do tego potrzebne są silne organizacje naszej społeczności i nasz zjednoczony front akcji politycznych w krajach naszego osiedlenia. Historia walki o niepodległość w XIX i XX w. dowodzi, że akcja z bronią w ręku nie ma takiego decydującego znaczenia jak podłoże polityczne i dyplomatyczne, stworzone przez siły emigracyjne narodu. Przypomnijmy sobie, że Polskę i Czechosłowację w 1918 r. stworzyli Paderewscy i Masarykowie i ich silne emigracje w Ameryce i Francji, a nie legiony Piłsudskiego, armia Hallera czy powstańcy czescy. Wszyscy byliśmy świadkami tego, że stworzenie Izraela wywalczyli nie partyzanci Szterna i Hagany, lecz Żydzi w Waszyngtonie, którzy dotychczas utrzymują państwo żydowskie dzięki wpływom w Ameryce, a głównie w Waszyngtonie". (Ale gdzie są dziś Wilsonowie w Ameryce? - J.I.)

Prowincjonalizm i 300 tysięcy walecznych

(Artkuł redakcyjny, "W prowincjonalnym czasie", *Ukrajński Wisti*, 7.I)

"Rosjan [na Ukrainie w latach 20-tych] nie przerażały ani ukraińskie elementarze i czytanki, ani hasła w języku ukraińskim, ani portrety Szewczenki w radach miejskich, wiejskich i w szkołach, ani otwieranie ukraińskich teatrów i wytwórni filmowych".

"Oburzać się zaczęli, kiedy raptem w teatrach i na ekranach językiem ukraińskim zaczęli mówić ludzie w europejskich nowoczesnych garniturach, we frakach, w arystokratycznym otoczeniu".

"Tu dopiero towarzyszo rosyjskie nie tylko zaczęło się drapać w potylicę, ale i zaskomiło: ależ kto to widział, żeby Chachły pchały się i do Europy! Niech by sobie śpiewali i tańczyli wśród wiejskich dekoracji, a oni nie!"

"Rosyjscy liberałowie i demokraci gotowi byli czasem i łezkę uronić w obronie lokalnej 'oryginalności' pod warunkiem, żeby nie wychodziła ona z ram guszy prowincjonalnej. Wkładaj haftowaną koszulę, żupan, chwal się bandurą, tańcz do woli na wieczornicach i ciesz się tą swoją malutką ukraińskością. Tak oto utkwiła w świadomości Rosjan nazwa 'Ukraina' jako synonim zatechłego powincjonalizmu.

Gdzie i kiedy nastąpiła ta metamorfoza? Jest to sprawa badaczy-historyków, ale nam się wydaje, że zaczęło się to natychmiast po klęsce pod Połtawą. Ukrainiec stał się psychologicznym wzorcem zacofania, zaciętrzewienia i nieruchawości, takim typem z zaścianka. W takiej postaci przeszedł do literatury rosyjskiej, a częściowo i ukraińskiej i, co gorsza, w takiej postaci utrwalił się też w świadomości samych autochtonów. Psychikę tę dobrze oddają obserwacje ludowe w czasach najnowszych,

jak np.: 'To nie nasz zakichany interes', 'Usrałeś się, to siedź cicho' albo 'My naród ciemny – byle pieniądze i więcej dni wolnych'.

Dlaczego ta psychika tak szybko opanowała prawie całą ludność, zwłaszcza w granicach imperium rosyjskiego, pozostaje zagadką. Faktem jest, że rozruszanie tej masy etnicznej nawet do stosunkowo bezpiecznych działań było i pozostaje rzeczą wprost ponad siły. Ukraińiec, czy jest analfabeta, czy akademikiem, jest przekonany do głębi o swym prowincjonalizmie i niższości.

Cieszy jednak, że pewien procent usiłuje pozbyć się tego kompleksu i nie bez powodzenia. Ale olbrzymia masa traktuje ten kompleks jako cechę narodową i wstydzi się jej, wskutek czego stara się tak usilnie uciec od swego pochodzenia.

Gorzko o tym pisać, ale musimy, jeżeli chcemy pomóc sobie i innym. Duchowy, intelektualny czy materialny prowincjonalizm stał się dla wielu ziemaków normą i norma ta utrwaliła się na długo przed kołchozami. Fakt, że podczas rewolucji i wojny domowej na terytorium ukraińskim więcej było cudzoziemców – denikinowców, Niemców, Austriaków, Polaków, Francuzów, bolszewików – walczących między sobą o wpływy, władzę i panowanie niż znalazło się aktywnych autochtonów do samoorganizacji i udzielenia odprawy [więc jaka to "wojna domowa"? - J.I.], potwierdza dawniejszą ocenę: ze swoich prowincjonalnych nor ukraińska masa etniczna woli nie wyłazić, czy to piorun, czy potop, czy słoneczna pogoda".

"Prowincjonalna głusza odcisnęła piętno na wszystkich warstwach ludności; zagarnia ona jak lemiesz wszystkich pod rząd etników – chłopów, robotników, inteligentów, akademików, ministrów, wysokich partyjniaków. Czy chcą tego, czy nie, wszyscy mają prowincjonalną psychikę. Rozkołysanie jej, sklonienie do działalności politycznej, naładowanie prądem ambicji, godnością i szacunkiem do samego siebie to taka góra zadań, że zmęczenie ogarnia od samego spojrzenia na nią, a trzeba przecież się na nią wdrapywać, na sam szczyt. Oto dlatego 300 tysięcy tych, którzy zdołali przezwyciężyć kompleks niższości, aby stanąć pod sztandarami Ruchu, którzy tchną wiarą w zmartwychwstanie i niepowtarzalną wartość swego narodu, zasługuje na wpisanie po imieniu do rejestru historycznego".

"Owładnięty prowincjonalnym światopoglądem i rozumieniem etnik ukraiński widzi wyższy status społeczny w czymkolwiek, co nie jest ściśle związane z ojczywym tłem narodowym. Miastowi mówiący 'czelawieczeskim językiem' wydają mu się 'wyższymi ludźmi' i wierzy on, że gdy tylko zacznie 'sztokać', to od razu zrówna się z nimi i pozbędzie się piętna 'muzyka'. Wszystko, co rosyjskie, jest dla niego wyższą cywilizacją, z której poziomu będzie się wydawał wszystkim 'kims'". I ten 'bakcy!' masowo przenosi się z generacji na generację już długie wieki. A z najgorszych przedstawicieli tej kategorii od 70 lat dobiera się kadry kierownicze.

Wystarczy tylko spojrzeć na kijowski 'olimp'. I nie tylko na jego teraźniejsze filary, ale i na minionie. Tylko u jednego Petry Szelesty pojawił się słabiutki pociąg do panowania we własnym imieniu, co jest naturalnym impulsem ludzkim każdego szanującego się kierownika. Wszyscy inni nie wykazali takiej odwagi. O, lubili oni być władcami, ale tylko w imieniu tego kogoś, kto jest w Moskwie. I takimi dziś są Iwaszko, Szewczenko, Krawczuk, Jelczenko, Kornijenko. Wszyscy z piętnem kompleksu niższości, superprowincjusze, superlokajczykowie o wielkich tytułach. A na Litwie kierownicy są zupełnie innego pokroju, i to widzi i rozumie Gorbaczow; dlatego Brazauskas rozmawia z nim jak równy z równym i może w każdej chwili wejść do wszystkich jego osławionych gabinetów.

Komunistyczna Partia Ukrainy pozostaje wielką siłą. Ale dopóki będą nią powozili przywódcy, którzy wyrosli w prowincjonalnym czadzie i przesiąkli nim, przebudowa

na Ukrainie będzie iść na poziomie prowincjonalnym: dużo niezdatnych deklaracji, dużo pseudoustaw i uchwał i żadnego faktycznego przełomu".

"KPU i dotychczas nie zbliżyła się do narodu ani na jotę. Zmienił się trochę styl jej mówienia, ale natura ani trochę. I chociaż organizacje nieformalne rosną i prestiżowo, i liczebnie, partia ich nie uważa za szczególnie wielkie niebezpieczeństwo. W czadzie prowincjonalizmu pozostanie ona jeszcze dość długo podstawową siłą".

W czym Ukraina przoduje a w czym pozostaje w tyle

(Oksana Pachłowska, "O ośmionożnym żrebaku, ludziach z innych planet i Vivaldim, *Literaturna Ukrajina*, 4.I)

"W ostatnich kilku latach głównym wydarzeniem było urodzenie się w Narodyczach [nieдалеко od Czarnobyli - J.I.] ośmionożnego żrebaka. Ukraina jest w czołówce postępu – otwiera pierwszą stronę Apokalipsy".

"A jako główne pozytywne wydarzenie tego roku [1989] w kraju [dla autorki 'krajem' jest imperium, a nie jej własny kraj – J.I.] mogę wymienić wybuch świadomości narodowej i obywatelskiej w republikach – nie mówiąc już o krajach Europy Wschodniej. Chodzi na razie o walkę o najelementarniejsze prawa demokratyczne, na poziomie Afryki, która swego czasu – i nawiasem mówiąc dość dawno – powstała przeciw kolonializmowi. (...) Co prawda, Ukraina w tym wypadku nie osiągnęła jeszcze nawet afrykańskiego poziomu: myślę, że nawet żadne z plemion afrykańskich nie musiało wywalczać sobie prawa do ojczystego języka ojczystego plemienia. Widocznie ich kolonizatorzy byli kulturalniejsi".

Dać jeszcze jedną szansę KPZS?

(Danyło Szumuk, "Moje stosunki z ludźmi w niewoli i na wolności", *Nowyj Szlach*, 24.II)

Autor cytuje m.in. list otwarty Ołeksandra Blincowa do Oksany Pachłowskiej, filologa-romanistki i aktywistki Ruchu:

"Kiedy mi dawniej mówiono o kierowniczej roli partii komunistycznej, płakałem. A kiedy słyszę to dzisiaj, śmiech mnie bierze. To ilu jeszcze trzeba zabitych (może jednej trzeciej ludności jak w Kampuczy), ilu jeszcze awantur ekologicznych, ile jeszcze zanieczyszczonej gleby, żeby nasza, czy ściślej – ich własna partia zastanowiła się, czy nie zredukować do roku 3000 swej kierowniczej roli; wtedy może choć potomkowie zaznają prawdziwego życia?"

Nie chcę nic słyszeć o tym, że przebudowę rozpoczęła KPZS. To tak samo, jak gdyby przyszedł do mnie jakiś człowiek i oświadczył: "Wiesz co, drogi przyjacielu, zamordowałem twoją matkę i może jeszcze ze 20 milionów, popaliłem wszystkie wasze domy..., ale sam przyszedłem i powiedziałem o wszystkim. Musisz mi wybaczyć i znów będę tobą rządził..."

Jestem chrześcijaninem i dlatego spróbowałbym mu wybaczyć, ale co do władzy to zrobiłbym wszystko, aby ten człowiek ją utracił".

Ruch, Ukraińska Partia Narodowa i Bandera

(Petro Ruban, "Bez komentarzy", *Ameryka*, 20.II)

Autor cytuje m.in. list od sekretarza UPN Wadyma Smohytela w odpowiedzi na ataki na UPN, których się dopuścił reprezentant Ruchu Wiaczesław Briuchowecki w Filadelfii:

"Ośrodek informacyjny Ruchu na rzecz Przebudowy oficjalnie zaprosił mnie do swego lokalu przy ul. Ordżonikidze 2 w Kijowie, abym podał informacje o statucie i programie nowoutworzonej Ukraińskiej Partii Narodowej. W rozmowie obok

przedstawiciele służby informacyjnej Ruchu uczestniczyli też szeregowi członkowie Ruchu oraz inne osoby. Jedno z pytań zadanych mi dotyczyło stosunku UPN do postaci Stepana Bandery.

Odparłem, że zdaniem członków partii i moim osobistym postać Stepana Bandery zajmie w panteonie bojowników o wolność narodu ukraińskiego z połowy XX w. jedno z najbardziej poczesnych miejsc, i wyjaśniłem, że ruch OUN-UPA kierowany przez Stepana Bandere był jedynym na Ukrainie, jaki powstał przeciw zbrodniczemu systemowi. I dodałem jeszcze, że to byli jedyni ludzie, którzy się dobrowolnie nie oddali w ręce NKWD i nie poszli dobrowolnie na Syberię jako nawóz do jej użytkowania.

Obecni na sali wstali i powitali oświadczenie oklaskami aprobaty. Właśnie taki stosunek UPN do postaci Stepana Bandery, przywódcy Kierownictwa OUN, stał się powodem i bodźcem do krytyki programu UPN przez prezesa LRU Dracza i do rozpowszechniania ohydnych plotek na kontynencie amerykańskim przez innego przywódcę Ruchu, Briuchoweckiego".

Zmierzch dawnego bohatera opozycji

(Danyło Szumuk, "Moje stosunki z ludźmi w niewoli i na wolności", *Nowyj Szlach*, 24.II)

Wspominając zjazd Ruchu we wrześniu 1989 r. autor pisze:

"O bardzo 'politycznie wyrobionym' przemówieniu Iwana Dziuby nasz chłopiec ukraiński powiedziałby: 'pleć, pleciugo, byle długo'. W okresie największej solidarności wszystkich ujarzmionych przez Moskwę narodów Dziuba mówi o zaognianiu się stosunków między narodami. Dziubę niepokoi hasło 'Precz z okupantami', a o morzeniu ludzi głodem i zesłaniu stu tysięcy naszych najbardziej świadomych chłopów na Syberię i do Kazachstanu nie powiedział ani słowa. Nie powiedział ani słowa i o tym, że na miejsce zesłanych i zamęczonych w obozach w Rosji przenieśli się na Ukrainę najzacieklejsi szowiniści rosyjscy".

"Powiedział w tym przemówieniu: 'Akcje propagandowe przeciw nacjonalizmowi trzeba chyba prowadzić kulturalniej i taktowniej w oparciu o konkretnie i wyraźnie określone fakty, bez nieuzasadnionych uogólnień'. I komuż to Dziuba zamierza powierzyć tę sprawę? Partii komunistycznej i jej KGB? Ruch Ludowy to lud, a lud przede wszystkim przede czy później pociągnie do odpowiedzialności najstraszniejszego zbrodniarza w dziejach ludzkości – organy Czeki, poczawszy od Dzierżyńskiego aż do dziś".

"O wszystkim tym Dziuba wie, wie bardzo dobrze i świadomie wsadza kij w koło Ruchowi Ludowemu".

"W Ameryce przyjmowano Dziubę bardzo miło tylko dlatego, że społeczność ukraińska zna tutaj Dziubę z jego doskonałej książki 'Internacjonalizm czy moskiewszczenie?', a o tym, że swą małą książeczką 'Krawędzie kryształu' przekreślił on swą poprzednią pracę i samego siebie, diaspora nie wie. W tej ostatniej książeczce dowodził, że ZSRS to kryształ, a republiki to krawędzie. Teraz podszywa się pod zwolennika przebudowy, żeby mącić wodę w tej wielkiej sprawie".

Rosyjsko-mongolski Wschód a autocefalizm lwowski

(Mykoła Barabolak, "Chwała ci, książęcy Lwowie!", *Ukrajinske Prawosławne Słowo*, luty-marzec)

"Po pierwszej pozytywnej reakcji na wieść o odnowieniu autocefalizmu prawosławnego na terenie Lwowa nasunęły się wątpliwości i pytania, na które nie

znajduję odpowiedzi: dlaczego odnowienia prawosławia ukraińskiego nie ogłoszono w katedrze w Łucku lub w Równem, gdzie istniał nie tak dawno ten kościół?"

"Dlaczego ten ruch na rzecz odnowienia prawosławia pojawia się właśnie w Galicji w okresie, kiedy Kościół Katolicki ma szanse na legalizację?"

"Nie tylko ja mam takie i inne wątpliwości i zastrzeżenia odnośnie ruchu na rzecz odnowienia prawosławia ukraińskiego na katolickim terenie Galicji. Lwowski oddział Ruchu Ludowego Ukrainy na rzecz Przebudowy oraz inne organizacje nieformalne Lwowa wystąpiły z formalnym oświadczeniem przeciw zmienianiu kiedyś katolickich cerkwi na autocefalicznoprawosławne, mimo że czynniki kościelne na wychodźstwie [w USA - J.I.] roztoczyły nad tymi posunięciami swą opiekę. Okazało się wszakże i to, że ten ruch na rzecz 'autocefalizmu' ma, że tak powiem, dwa nurty: KGB po zorientowaniu się, że katolicyzm może mimo wszystko zostać zalegalizowany, znalazło duchownych i świeckich, którzy występują na rzecz reaktywowania Autocefalicznego Kościoła Prawosławnego, jednakże pod kontrolą władzy sowieckiej, a nie kościoła pod opieką biskupa Mstysława [w USA - J.I.]. Grupa ta zaczęła prowadzić wyraźną akcję zmieniania istniejących cerkwi na cerkwie Ukr. Autocefal. Kościoła Prawosławnego, ale nie tego, którego odnowienie zapoczątkowano w cerkiewce św. Piotra i Pawła we Lwowie. Obiecuje się im przekazanie katedry św. Jura we Lwowie.

Na istnienie tych dwóch nurtów wskazuje 'Komunikat' Służby Prasowej Ukr. Związku Helsińskiego podpisany przez Władysława Czornowiła, w którym mówi on, że 'wiadome się stały zamiary góry partyjnej i niektórych kapłanów Ruskiej Cerkwi Prawosławnej stworzenia uległego wobec władzy, rzekomo autonomicznego Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego'".

"Ty, książęcy Lwowie, dałeś wiele w przeszłości i dajesz wiele i teraz dla odnowy ducha i umocnienia narodu ukraińskiego, aby był sobą i żył swoim niezależnym życiem. Twój duch gotów jest pomóc i na pewno pomoże uwolnić się z pęt rosyjskiego prawosławia i rosyjsko-mongolskiego Wschodu naszym braciom nad Dnieprem. Przykro tylko, że wśród naszego narodu są czynniki, które nie potrafią pojąć, że katolicyzm to wielkie osiągnięcie całego narodu ukraińskiego, i sprzyjają szerzeniu Wschodu na naszych kulturalnie i duchowo zachodnich ziemiach!"

Wolność po rosyjsku

(Oksana Pachłowska, "O ośmionóżnym żrebaku, ludziach z innych planet i Vivaldim", *Literaturna Ukrajina*, 4.1)

"Epokowym stało się dla mnie odkrycie naukowe, którym akademik D.S. Lichaczow hojnie podzielił się z wielomilionową publicznością telewizyjną, spragnioną nowych koncepcji historycznych. 12 grudnia w 'Wywiadzie aktualnym', referując 'fsio proslajze Rassii s jejo narodami' [całą przeszłość Rosji z jej narodami], akademik powiedział z goryczą, że niepotrzebnie zarzuca się narodowi rosyjskiemu niewolniczą świadomość. Przecież (...) 'parywam russkawa naroda k swabodie' [dążeniem narodu rosyjskiego do wolności] był podbój Syberii! (...) Jeżeli akademicy-humaniści Rosji w końcu XX w. uważają, że nieodparty pociąg ich narodu do wolności powinien być zaspokajany kosztem cudzych terytoriów, to czy nie czas już nam szykować suchary?"

Zesłańcy – do domu

(Danyło Kułyńskiak, "Wracaćcie, ziomkowie!". *Mołod' Ukrainy*, 14.1)

"Miliony Ukraińców tęsknią za krajem ojczystym nie tylko za oceanem, lecz również za Uratem i błotem, na Syberii, za kotem podbiegunowym, na Dalekim

Wschodzie. Ziemia ojczysta powinna ich wezwać i przyjąć. Na rozdrożach życia trafiało mi się często spotykać z tymi, którzy na skutek takich czy innych okoliczności [przeważnie takich - J.I.] porzucili Ukrainę i zagnieździli się na Syberii [czy ich porzucono i zagnieźdzono? - J.I.], za Bajkałem, w Azji Środkowej, Kazachstanie, Daurii a nawet Mongolii. I u wszystkich z reguły powtarzał się refren: 'Wrócilibyśmy do domu choćby dzisiaj – śni się Ukraina. Ale jak to zrobić, dokąd jechać, gdzie mieszkać, komu my tam jesteśmy potrzebni?'. Trzeba im odpowiedzieć przez gazetę [*Mołod' Ukrainy* - J.I.] na te bolesne pytania i pomóc im znaleźć swe miejsce na Ukrainie. Jest to sprawa państwowa i powinien ją poprzeć rząd USRS".

Ukraina, Polska, Rosja

(Jewhen Swerstiuk, "Do Adama Michnika", *Nowyj Szlach*, 6-13 i 20.I)

"Niestety tak mało i przypadkowo się spotykamy, że – jak jesteśmy do tego przyzwyczajeni – ukraiński punkt widzenia na sprawy ukraińskie jest nieobecny w prasie polskiej. Nie ma w tym nic dziwnego, bo narodowy punkt widzenia reprezentuje państwo narodowe. A Pan wie i beze mnie, jakie stanowisko narodowe zajmuje rząd USRS, który nawet nie odpowiadał na propozycję artystów ukraińskich (Archypenki z USA i Geca z Polski) przyjęcia ich dzieł. Oni dają w podarunku, a rząd USRS boi się wziąć!"

"W rozmowie z Panem poruszyliśmy 'delikatną kwestię' nacjonalizmu ukraińskiego i roli UPA wobec Polaków.

Muszę powiedzieć, że na Ukrainie kwestia stosunków z Polską sama w sobie nie stoi na porządku dziennym, ponieważ stale mamy do czynienia przede wszystkim z Rosją, ściślej mówiąc z oficjalną Rosją imperialną".

"Stosunki z Polakami na wsi wołyńskiej przed wojną były, o ile pamiętam, znośne. Teraz odczuwam jakąś szczególną reakcję Polaków, kiedy mówię, że jestem rodem z Wołynia. A więc co zaszło?"

Po 1939 r. powstało porzekadło o wzorcu życia przedwojennego: 'jak za Polski' – wszystko można kupić i nie trzeba kraść. Polska była obcym państwem, ale z jej kłęski Wołyn się nie cieszył. Nie może być radością jednego narodu katastrofa narodu innego, chociaż historia jest pełna takich złudzeń... Mimo wszystko modlimy się do tego samego ukrzyżowanego Chrystusa.

Anatogonizm został zorganizowany przez władzę faszystowską. Kiedy w 1942 r. policja ukraińska porzuciła koszary niemieckie i przeszła do UPA, okupanci czym prędzej obdarzyli zaufaniem Polaków (a na terytorium Polski Ukraińców)."

"W pamięci ludu pozostało straszne imię Ampla, który dowodził oddziałem pacyfikacyjnym złożonym z Polaków.

Ale przypomnia mi się historia mazurskiej [tj. polskiej chłopskiej - J.I.] wioski Zagaje. Jednej nocy letniej wioska ta, gdzieś koło dwunastu zagród, została spalona wraz z ludźmi, podobnie jak wsie ukraińskie płonęły w dzień (u mojej ciotki przez jakiś czas chroniło się kilku uciekinierów z tej wioski). Akcja wywołała oburzenie wśród ludu. Starsi ludzie na wsi dopytywali się, kto ze znajomych chłopaków brał udział w tej akcji – nikt nie odważył się przyznać. W ulotkach UPA było wyjaśnienie, że akcja była odpowiedzią na straszliwe spalenie spędzonych do stodoły ludzi we wsi Krasnosad oraz w innych wsiach przez pacyfikatorów Ampla... Lud nie chciał słuchać wyjaśnień, bo uważał, że Zagaje były niewinne".

"W miarę zapoznawania się z polskimi publikacjami [komunistycznymi] o nas odkrywaliśmy, że jest tam na ogół podobny obraz [jak w ZSRS]: Ukraińcy, którzy się zasymilowali, są dobrzy, bo po prostu nie istnieją. Ukraińcy, którzy bronili swego domu, swej ziemi, są bandytami, rezunami..."

"Narodowa słabość do samochwalstwa jest groźna, zwłaszcza kiedy pada na grunt odziedziczonej choroby, takiej jak kult Sienkiewicza, z którym wkracza do świadomości czytelnika stereotyp straszego Ukraińca.

Wytwarzanie pigulek Murti-Binga [termin Witkacego, tu zapożyczony przez przekład ukr. "Zniewolonego umysłu" Miłosza - J.I.] dla Polaków polegało na nakładaniu słabości egoizmu narodowego na antychrześcijańską podstawę nienawiści, wzmocnioną przez teorię walki klasowej".

"Wszyscy jesteśmy więźniami tej informacji, podrzuconej nam ręką, na której odcisnięty jest napis: Divide et impera.

W ciągu półwiecza ZSRS nie powiedział ani słowa w obronie Ukraińców i dzieci polskie takiego słowa nie słyszały. W ogóle wszyscy byliśmy pod władzą stereotypów.

Kiedy w obozie permskim nr 36 spotkałem się z siwym weteranem UPa, Dmytrą Besarabem, uderzyły mnie jego opowiadania. Przez 7 lat ten spokojny człowiek o dobrym sercu nosił karabin maszynowy w górach łemkowskich – i ani razu nie miał [wrogiego] zetknięcia z ludnością polską. Przypominał sobie, jak polscy chłopcy razem z księdzem pomagali im dostarczając prowiantu. Przypominał sobie, jak Polacy jeszcze przez cały rok po wysiedleniu ludności ukraińskiej popierali ich".

"Ukraińcy i Polacy nie mają powodów do wrogości. Czy możemy dziś powiedzieć chrześcijańskie 'mea culpa'? Obawiam się, że w zatrutym świecie nie zostanie to należycie zrozumiane, a powie się w duchu prawodawstwa stalinowskiego: przecież sami uznali swą winę".

Polska jako pomost

(Roman Prochid, Ukraińska Agencja Prasowa, Londyn, "Wywiad z przewodniczącym Związku Niezależnej Młodzieży Ukraińskiej Ihorem Derkaczem /Lwów/", *Nowy Szlach*, 3.II)

"Pytanie: Czy macie zamiar założenia swej filii, przypuśćmy, wśród młodzieży ukraińskiej w Polsce?

Odpowiedź: Ośrodek w Polsce? Tak, to byłoby bardzo dobre. Taki fakt mógłby być dla wszystkich dowodem, że ruch narodowy na Ukrainie ma autorytet, że organizuje młodzież. a także że ma te same cele, co emigracja – odrodzenie Ukrainy. Czyli że byłoby to aktem konsolidacji młodzieży ukraińskiej, która mieszka na całym świecie. Tak, to byłoby dla nas piękna chwila, czy to byłoby w Polsce, czy może w Anglii, czy w jeszcze innym kraju. Zbliżyłoby to emigrację do narodu ukraińskiego, co jest podstawowym zadaniem. A emigracja może nam bardzo pomóc. W pierwszym okresie mogłaby nam udzielić wielkiej pomocy ekonomicznej i ideologicznej. Niebłaha znaczenie ma też pomoc techniczna. Ukraina jest zaniedbana, w ciężkim stanie".

Krótki cytat

(Iskander Nepyjpywo, "Bójcie się lwowian!", *Postup*, styczeń)

"Pierwsi Sowietci byli lepsi od drugich, bo nawet dwóch lat nie pobyli i poszli sobie. A drudzy jak przyszli w 1944-tym, to i dotąd są" (galicyjska mądrość ludowa).

ANEKS

(*Ukraiński Wisti*, 25.II)

"My, ukraińscy komuniści, uważamy, że narodu naszego nie może uszczęśliwić partia, której kierownictwo znajduje się poza granicami Ukrainy. Miejscowa marionetkowa filia KPZS jest posłusznym wykonawcą woli 'Centrum', zawsze

realizowała i będzie realizowała politykę antynarodową wobec Ukrainy, politykę wyzysku kolonialnego i niszczenia środowiska naturalnego. Obecny skrót nazwy filii KPZS [KPU] można byłoby sensownie odczytać jako Kolonialno-Partiokratyczny Urząd. To KPU eksploatuje i wyzyskuje naród ukraiński według wskazań swoich zwierzchników moskiewskich, niszczy naszą ziemię, która w znacznym stopniu stała się nieprzydatna do pełnowartościowego bytu biologicznego. Filia ta – KPU – przekształciła naszą ziemię, Ukrainę w szmatę do wycierania butów różnych imperialnych ministerstw kolonizatorów. Przez wszystkie lata jednopartyjno-kolonialnej dyktatury KPZS w Związku SRS filia ta prowadziła i nadal prowadzi wojnę domową przeciw własnemu narodowi, której ofiarami padły miliony Ukraińców. Jak długo nie będziemy żyli jak ludzie, lecz walczyli o przetrwanie w warunkach wojny domowej przeciw własnemu narodowi, żeby nie być zaduszonym w kolejce po zatrutą azotanami i promieniowaniem żywność i po nędzne łachy, nie być zdławionym w komunikacji zbiorowej, jak długo będziemy wyczekiwaliby latami na elementarny dach nad głową, żyli w warunkach ekologicznej groźby naszego wymarcia jako narodu?

My, komuniści ukraińscy, którzy nadal twardo stoją na marksistowskiej platformie politycznej, którzy jeszcze pozostają członkami KPZS lub nimi byli, wzywamy wszystkich komunistów-patriotów Ukrainy do uczynienia wszystkiego, co konieczne, aby w najbliższym czasie została założona niezależna Ukraińska Partia Komunistyczna (UPK), partia, która by wyrażała interesy naszego narodu, która mogłaby bronić narodu ukraińskiego i osłaniać go, do której my, naród, mogliśmy się zwrócić o poratowanie, nie czekając na jałmużnę z góry – z Moskwy – w strasznej sytuacji powstałej z winy filii KPZS na Ukrainie i jej służalskiej polityki.

Założmy swą niezależną UPK, niezależną od imperialnego kierownictwa KPZS!

Przestańmy płacić składki na utrzymanie zdrajców swego narodu, janczarów i sprzedawczyków, którym podwyższa się płacę, ażeby z jeszcze większą gorliwością, wzmocnioną przez kaloryczne ulgi i przywileje, szydzili z ukrzyżowanej Ukrainy, z jej ujarzmionego, umęczonego narodu!

Komitet Organizacyjny d/s Założenia UPK"
UCSI (Ukraińska Centralna Służba Informacyjna), 7 lutego 1990 r.

ŹRÓDŁA

- Ameryka*, dwudziennik katolicko-banderowski, Filadelfia.
- Bat'kiwszczyna*, miesięcznik Ruchu Hetmańskiego, Toronto.
- Literaturna Ukrajina*, tygodnik Związku Pisarzy Ukrainy, Kijów.
- Mołod' Ukrainy*, dziennik Komsomolu Ukrainy, Kijów.
- Nasz Hołos*, miesięcznik Stowarzyszenia Ukraińców Ameryki, Townley Branch, Union (New Jersey).
- Nowyj Szlach*, tygodnik melnykowski, Toronto.
- Postup*, miesięcznik Towarzystwa Lwa, Lwów.
- Swoboda*, dziennik Ukraińskiego Związku Ludowego, Jersey City.
- Ukrajinske Prawosławne Slovo*, miesięcznik Ukraińskiego Autocefalicznego Kościoła Prawosławnego, Bound Brook (New Jersey).
- Ukrajinski Wisti*, tygodnik Ukraińskiej Partii Rewolucyjno-Demokratycznej (wschodnich Ukraińców), Detroit.
- Wicze*, miesięcznik Ruchu Ludowego Ukrainy na rzecz Przebudowy.

Opracował Jan Iwar

Przedstawicielami zagranicznymi Liberalno-Demokratycznej
Partii "Niepodległość" są:

Józef Darski - 1, Square de Frejus No F233
91 300 Massy, France,
tel. 69-204-660

Maria Nowak i Jerzy Grębski - Bursburg Str. 46
8810 Horgen, Schweiz,
Postfach 86
tel. 7-25-93-84

Przedruk dozwolony za podaniem źródła i wydawcy.

Korespondencję prosimy kierować na adres:
20-954 Lublin, skr. poczt. 16